

ردیف	لطفًا پاسخ سوالات را روی همین برگ بنویسید	بارم
۱	<p>بر روی نقشه شماره‌هایی نوشته شده است، مشخص کنید که این بخش‌های خاک ایران طبق کدام قراردادهای و عهدنامه‌ها در دوره قاجار از ایران جدا شدند؟</p> <p>(۱) (۲) (۳) (۴)</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۳</p> <p>پاسخ: ۱) گلستان ۲) آخال ۳) پاریس ۴) گلداسمیت</p>	
۲	<p>به نظر شما، شاه در نظام حکومتی ایران پیش از انقلاب مشروطه چه اختیارات و جایگاهی داشت؟</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۳</p> <p>پاسخ: ۱) شاه در رأس هرم قدرت قرار داشت و از اختیارات نامحدودی برخوردار بود - عزل و نصب مقام‌های حکومتی و اعلام جنگ و صلح از اختیارات اساسی شاه بود - شاه هر سه قوه قانون‌گذاری، اجرایی و قضاوت را در انحصار خود داشت - شاه خود را مالک جان و مال ایرانیان می‌دانست و انتظار داشت که همگان، از صدراعظم تا مردم عادی فرمانش را بی‌چون و چرا اطاعت کنند. (ذکر ۲ مورد کافی است).</p>	

۳	<p>بر روی نقشه گزینه‌هایی نوشته شده است، مشخص کنید که این بخش‌های خاک ایران طبق کدام قرارداد و عهدنامه در دوره قاجار از ایران جدا شدند؟ الف) ب)</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۲ پاسخ: ۱ الف) پاریس (درس ۳ ص ۴۲) ب) گلستان (درس ۳ ص ۴۲)</p>
۴	<p>در اواخر دوره قاجار، دولت عثمانی با چه شعاری بخشی از اندیشمندان ایران را به سوی خود جلب کرد؟</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۲ پاسخ: ۱ شعار «اتحاد اسلام» (درس ۳ ص ۴۶)</p>
۵	<p>بریگاد قزاق را توضیح دهید.</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۲ پاسخ: ۱ ناصرالدین شاه امتیاز تأسیس یک واحد نظامی حرفه‌ای با عنوان بریگاد قزاق را به روسیه واگذار کرد. (کلیدواژه: تشکیلات نظامی منظم و منسجم - فرماندهی افسران روسی - نیروی نگهبان شخص شاه و خاندان سلطنتی - دفع شورش‌ها و اعتراض‌های داخلی) (درس ۳ ص ۴۰)</p>
۶	<p>کدام‌یک از قراردادهای زیر به ترتیب تاریخی بین ایران و روسیه بسته شد؟ ۱) گلستان - ترکمانچای ۲) ترکمانچای - گلستان ۳) آخال - گلستان ۴) آخال - ترکمانچای</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۲ پاسخ: ۱ گزینه ۱ پاسخ صحیح است. (درس ۳ ص ۴۳-۴۲)</p>
۷	<p>به نظر شما، چرا اصلاحات میرزا حسین‌خان سپهسالار، یکی از صدراعظم‌های عصر ناصری، به نتیجه نرسید؟</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-دی ماه ۱۴۰۱ پاسخ: ۱ به سبب مخالفت‌های داخلی و تردیدهای ناصرالدین شاه به نتیجه نرسید. (درس ۳ ص ۲۷)</p>

۸	<p>جاهای خالی را با کلمات زیر تکمیل کنید. (دو مورد اضافی است). (مونتسکیو - روسو - فتعلی‌شاه - آقامحمدخان) (۱) از اعضای اصحاب دایره‌المعارف فرانسه که بر «اهمیت انتخابات» تأکید می‌کرد نام داشت. (۲) اقتدار نظامی نادر افشار و سپس مدت کوتاهی روس‌ها را وادار به عقب‌نشینی کرد.</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-دی ماه ۱۴۰۱</p> <p>پاسخ: ۱) روسو (درس ۲ ص ۲۸) ۲) آقامحمدخان (درس ۳ ص ۴۱)</p>								
۹	<p>عملکرد فتحعلی شاه را در دو بُعد داخلی و خارجی مقایسه کنید.</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۱</p> <p>پاسخ: ۱) فتحعلی شاه در حفظ یکپارچگی کشور و سامان دادن به اوضاع داخلی موفق بود، اما وی در مقابله با تهاجم نظامی و نفوذ سیاسی کشورهای اروپایی ناکام بود. (درس ۳ ص ۳۴)</p>								
۱۰	<p>کدام‌یک از گزینه‌های سمت چپ با شماره‌های سمت راست در ارتباط است. (در ستون سمت چپ یک مورد اضافی است).</p> <table border="1"> <tr> <td>الف) آخال</td><td>۱) معاهده جداکننده افغانستان و هرات از ایران</td></tr> <tr> <td>ب) گلستان</td><td>۲) معاهده اعطاکنده حق مصونیت قضایی (کاپیتولاسیون) به روسیه</td></tr> <tr> <td>ج) ترکمانچای</td><td>۳) عهدنامه جداکننده مناطق وسیع ایران در شرق دریای کاسپی (خزر)</td></tr> <tr> <td>د) پاریس</td><td></td></tr> </table> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۱</p> <p>پاسخ: ۱) شماره ۱) با «د» معاهده پاریس (درس ۳ ص ۴۴) شماره ۲) با «ج» معاهده ترکمانچای (درس ۳ ص ۴۳) شماره ۳) با «الف» عهدنامه آخال (درس ۳ ص ۴۳)</p>	الف) آخال	۱) معاهده جداکننده افغانستان و هرات از ایران	ب) گلستان	۲) معاهده اعطاکنده حق مصونیت قضایی (کاپیتولاسیون) به روسیه	ج) ترکمانچای	۳) عهدنامه جداکننده مناطق وسیع ایران در شرق دریای کاسپی (خزر)	د) پاریس	
الف) آخال	۱) معاهده جداکننده افغانستان و هرات از ایران								
ب) گلستان	۲) معاهده اعطاکنده حق مصونیت قضایی (کاپیتولاسیون) به روسیه								
ج) ترکمانچای	۳) عهدنامه جداکننده مناطق وسیع ایران در شرق دریای کاسپی (خزر)								
د) پاریس									
۱۱	<p>به نظر شما قرارداد تجاری که روس‌ها ضمیمه عهدنامه ترکمانچای کردند چه نتیجه‌ای برای ایران به دنبال داشت؟</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-دی ماه ۱۴۰۰</p> <p>پاسخ: ۱) نتیجه‌ی آن گسترش نفوذ اقتصادی روس‌ها در ایران و تسلط آنان بر بازار نیمه‌ی شمالی کشور بود. (درس ۳ ص ۴۴)</p>								
۱۲	<p>حق مصونیت قضایی (کاپیتولاسیون) اولین بار در کدام معاهده بر ایران تحمیل شد؟</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-دی ماه ۱۴۰۰</p> <p>پاسخ: ۱) معاهده‌ی ترکمانچای (درس ۳ ص ۴۳)</p>								
۱۳	<p>به نظر شما چرا نیروی بریگاد قزاق در دوره‌ی قاجار کارایی چندانی نداشت؟</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۰</p> <p>پاسخ: ۱) این ارتش بیش‌تر به عنوان نیروی نگهبان شخص شاه و خاندان سلطنت و یا دفع‌کننده شورش‌ها و اعتراض‌های داخلی عمل می‌کرد و در حفظ مرزها و مقابله با هجوم خارجی کارایی چندانی نداشت. (درس ۳ ص ۴۰)</p>								

	<p>بر روی نقشه شماره‌هایی نوشته است، مشخص کنید که این بخش‌های خاک ایران طبق کدام معادله یا عهدنامه‌های در دوره‌ی قاجار از ایران جدا شدند؟</p> <p>۱- ۲- ۳-</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۰</p> <p>پاسخ: ۱- معاهده گلستان ۲- عهدنامه‌ی آخال ۳- معاهده پاریس (درس ۳ ص ۴۲)</p>	۱۴
	<p>دو محاکم عُرف و شَرع در دوره‌ی قاجار چه تفاوت‌هایی با هم داشتند؟</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۰</p> <p>پاسخ: ۱ در محاکم عُرف به تخلفات و جرایم سیاسی و امنیتی مانند شورش، سرقت، نزاع و عدم پرداخت مالیات رسیدگی می‌شد، اما در محاکم شَرع دعاوی مدنی مانند دعوای خانوادگی، ملکی و ارث حل و فصل می‌شد. برای محاکم عرف ذکر یک مورد همراه با یک مثال و برای محاکم شرع هم ذکر یک مورد به همراه مثال کفایت می‌کند. (درس ۳ ص ۴۰)</p>	۱۵
	<p>حکومت قاجار برای کاستن از نفوذ روسیه و انگلستان، تلاش می‌کرد با کدام کشورها ارتباط برقرار کند؟ نتیجه چه بود؟</p> <p>سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰ -دوازدهم</p> <p>پاسخ: ۱ تلاش می‌کرد با کشورهایمانند بلژیک، آمریکا، ایتالیا و اتریش ارتباط برقرار کند، اما به سبب سنگ‌اندازی روس‌ها و انگلیسی‌ها و بی‌ربطی این کشورها در این باره موفقیت چندانی به دست نیاورد.</p>	۱۶
	<p>در اواخر دوره قاجار، عثمانی با طرح چه شعاری بخشی از اندیشمندان ایرانی را به سمت خود جلب کرد؟</p> <p>سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰ -دوازدهم</p> <p>پاسخ: ۱ شعار «اتحاد اسلام»</p>	۱۷

۱۸	<p>پاسخ: ۱ به سبب اختلافات مرزی، بدرفتاری عثمانیان با زائران ایرانی عتبات عالیات و مشکلات تجاری، تنش‌هایی میان دو کشور بروز کرد، اما با وساطت انگلیس و روسیه مذاکراتی میان ایران و عثمانی صورت گرفت و قراردادهای صلح «ارزنة الروم» اول و دوم میان آن‌ها بسته شد و به کشمکش‌ها پایان داد.</p>	<p>در زمان فتحعلی‌شاه و محمدشاه قاجار میان ایران و عثمانی چه اختلافاتی بروز کرد و چه قراردادهایی به کشمکش‌ها پایان داد؟</p>
۱۹	<p>پاسخ: ۱ هیئتی نظامی از فرانسه برای تعلیم و تجهیز سپاه ایران به ایران آمد و در مدت کوتاهی اقدامات مفیدی در این زمینه انجام شد. اتحاد سیاسی و نظامی ایران و فرانسه زیاد دوام نیاورد، زیرا ناپلئون اندکی بعد تمام تعهدات خود را در برابر ایران زیر پا گذاشت و با روسیه صلح کرد، هیئت فرانسوی را از ایران فراخواند و حکومت قاجار را در مقابل روس‌ها تنها گذاشت.</p>	<p>بعد از بستن عهدنامه «فین‌کنشتاین» بین دولت قاجار و فرانسه، ناپلئون چگونه به تعهدات خود عمل کرد؟</p>
۲۰	<p>پاسخ: ۱ فین‌کنشتاین</p>	<p>بین فرانسه (ناپلئون) و ایران در دوره فتحعلی‌شاه چه قراردادی بسته شد؟</p>
۲۱	<p>پاسخ: ۱ ناپلئون امپراتور فرانسه که سیاست توسعه‌طلبانه در اروپا و جهان داشت با مانع بزرگی چون انگلستان روبه‌رو شد که به دلیل جزیره‌ای بودن و داشتن نیروی دریایی قدرتمند، توان رویارویی مستقیم با آن را نداشت و تصمیم گرفت رقیب خود را با هجوم به مستعمراتش از پای درآورد. از این رو نخست مصر را گرفت و سپس درصدد حمله به هندوستان برآمد و ایران مناسب‌ترین راه برای دستیابی به هندوستان بود.</p>	<p>علت توجه فرانسه (ناپلئون) به ایران در دوران قاجار چه بود؟</p>
۲۲	<p>پاسخ: ۱ در ماجرای امتیاز توتون و تنباکو، ناصرالدین‌شاه در برابر دریافت مبلغی ناچیز و یک چهارم سود سالانه، انحصار خرید و فروش توتون و تنباکو در داخل و خارج ایران را به مدت پنجاه سال به یک انگلیسی به نام تالبوت واگذار شد. از این رو این قرارداد به قرارداد تالبوت مشهور شده است و به این عهدنامه رژی نیز می‌گویند.</p>	<p>امتیاز توتون و تنباکو بین کدام شاه قاجار و کدام فرد انگلیسی بسته شد؟ مفاد آن چه بود و به چه نامی مشهور شده است؟</p>
۲۳	<p>پاسخ: ۱ روس‌ها از منافع سرشار این قرارداد برای رقیبشان انگلستان ناراضی بودند و اعتراض کردند و خواستار لغو آن شدند. در داخل کشور نیز مخالفت‌های شدیدی با این امتیاز صورت گرفت و مجتهد بزرگ تهران، حاج ملاعلی کنی به شدت با آن مخالفت کرد و ناصرالدین‌شاه مجبور به لغو این قرارداد شد و رویتر هم در نهایت موفق شد امتیاز بانک شاهنشاهی را به مدت شصت سال به دست آورد.</p>	<p>در داخل و خارج ایران چه کسانی مخالف قرارداد «رویتر» بودند و سرانجام آن چه شد؟</p>

۲۴	در دوران ناصرالدین‌شاه، انگلیس موفق به گرفتن چه امتیازاتی از ایران شد؟ سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم پاسخ: ۱ امتیازهای رویترا، بانک شاهنشاهی، توتون و تنباکو (رژری یا تالبوت)
۲۵	در دوره قاجار، انگلیسی‌ها با قرارداد «گلداسمیت» کدام مناطق را از ایران جدا کردند؟ سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم پاسخ: ۱ مناطقی از سیستان و بلوچستان را از ایران جدا و ضمیمه خاک هندوستان کردند.
۲۶	در اوایل دوره قاجار، انگلیس با بستن کدام معاهدات با ایران کوشید نفوذ سیاسی و اقتصادی خود را گسترش دهد؟ سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم پاسخ: ۱ معاهدات مجمل و مفصل
۲۷	هدف دولت انگلیس از جدا کردن سرزمین‌های شرقی ایران در اواخر عهد فتحعلی‌شاه قاجار چه بود؟ سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم پاسخ: ۱ از اواخر عهد فتحعلی‌شاه، دولت انگلیس درصدد برآمد که با جدا کردن سرزمین‌های شرقی ایران، منطقه‌ای حائل و تحت نفوذ خود در مرزهای هندوستان به وجود آورد.
۲۸	انگلستان با تحمیل کدام قرارداد به حکومت قاجار، افغانستان و هرات را از ایران جدا کرد؟ سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم پاسخ: ۱ معاهده پاریس
۲۹	در سده ۱۸ میلادی، کدام عامل موجب توجه بیشتر انگلیسی‌ها به ایران شد؟ سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم پاسخ: ۱ سلطه استعماری انگلستان بر هندوستان
۳۰	روس‌ها در دوران قاجار چه امتیازات اقتصادی و سیاسی از ایران گرفتند؟ سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم پاسخ: ۱ تأسیس بانک استقراضی، شیلات شمال، تأسیس نیروی قزاق
۳۱	طبق عهدنامه آخال، روس‌ها چه مناطقی از ایران را تسخیر کردند؟ سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم پاسخ: ۱ مناطق وسیعی از سرزمین‌های ایرانی در شرق دریای کاسپی (خوارزم و ماوراءالنهر) را تسخیر کردند.

	<p>در دور دوم جنگ‌های روس و حکومت قاجار، کدام کشور شکست خورد؟ کدام معاهده بسته شد؟</p> <p>سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ -دوازدهم</p> <p>۳۲ پاسخ: ۱ در ابتدای جنگ نیروهای ایرانی به فرماندهی عباس میرزا به سرعت بسیاری از مناطق اشغالی را آزاد کردند، اما روسیه با تمام قوا و تجهیزات نظامی خود وارد عرصه کارزار شد و در شرایطی که انگلستان برخلاف تعهداتش از کمک مالی و نظامی به ایران خودداری می‌کرد، سپاه ایران را شکست داد و حکومت قاجار را وادار به پذیرش «معاهده ترکمنچای» کرد.</p>
	<p>از جمله علل شروع دور دوم جنگ‌های ایران و روسیه چه بود؟</p> <p>سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ -دوازدهم</p> <p>۳۳ پاسخ: ۱ یکی مشخص نبودن خطوط مرزی در عهدنامه گلستان و ادعاهای ارضی جدید روس‌ها و دیگری فریاد کمک‌خواهی مردم مسلمان شهرها و روستاهایی بود که به واسطه معاهده گلستان تحت سلطه و ستم روس‌ها قرار گرفته بودند. یا صدور فتوای جهاد برخی از علما، عده زیادی از ایرانیان آماده جهاد شدند و حکومت قاجار را به اقدام نظامی برای آزادی سرزمین‌های ایران ترغیب کردند.</p>
	<p>جنگ اول ایران و روسیه، چگونه آغاز شد؟ سرانجام چه شد؟ و کدام معاهده در پایان جنگ منعقد شد؟</p> <p>سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ -دوازدهم</p> <p>۳۴ پاسخ: ۱ دور اول جنگ‌های روس و ایران، با هجوم نظامی روس آغاز شد، در طی ۱۰ سال جنگ، سپاهیان ایران به فرماندهی عباس میرزا، رشادت چشمگیری از خود نشان دادند و در مواردی، روس‌ها را شکست دادند. این دور از جنگ‌ها سرانجام به سبب عدم توازن قدرت نظامی و اقتصادی دو کشور، ضعف سیاسی حکومت قاجار و پیمان‌شکنی فرانسه و انگلیس به پیروزی روسیه و انعقاد «معاهده گلستان» انجامید.</p>
	<p>واحد نظامی که ناصرالدین‌شاه، امتیاز تأسیس آن را به روسیه واگذار کرد، چه نام داشت و بیشتر تحت چه عنوانی عمل می‌کرد؟</p> <p>سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ -دوازدهم</p> <p>۳۵ پاسخ: ۱ نیروی بریگاد قزاق، تشکیلات منسجم و منظمی بود که تا اواخر حکومت قاجار، تحت فرماندهی افسران روسی فعالیت می‌کرد. نفرات آن کمتر از ۱۰ هزار نفر بود و بیشتر به عنوان نیروی نگهبان شخصی شاه و خاندان سلطنت و دفع‌کننده شورش‌های داخلی عمل می‌کرد و در حفظ مرزها و مقابله با هجوم خارجی کارایی چندانی نداشت.</p>
	<p>کدام اقدام روسیه در زمان قاجار، سرآغاز جنگ‌های ایران و روسیه شد؟</p> <p>سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ -دوازدهم</p> <p>۳۶ پاسخ: ۱ در زمان حکومت فتحعلی‌شاه قاجار و پس از آنکه حاکم گرجستان خود را تحت حمایت دولت روسیه قرار داد، روس‌ها به منطقه قفقاز لشکرکشی کردند و گرجستان را تصرف نمودند. این اقدام سرآغاز جنگ‌های ایران و روسیه شد.</p>

۳۷	<p>عباس میرزا قاجار برای تجهیز ارتش ایران به سلاح‌های مدرن چه اقداماتی انجام داد؟</p> <p>سؤالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم</p> <p>پاسخ: ۱ عباس میرزا فرمانده جنگ‌های ایران و روس، درصدد برآمد با استفاده از دانش و تجارب کارشناسان نظامی فرانسه و انگلیس، ارتش ایران را تجدید سازمان و مجهز به سلاح‌های مدرن کند، اما تلاش‌های او به دلیل پیمان‌شکنی دولت فرانسه، بدعهدی دولت انگلیس و موانع و مشکلات داخلی بی‌نتیجه ماند.</p>
۳۸	<p>امیرکبیر برای تشکیل ارتش حرفه‌ای و دائم ایران چه اقداماتی انجام داد؟</p> <p>سؤالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم</p> <p>پاسخ: ۱ یکی از مقاصد او از تأسیس مدرسه دارالفنون، آموختن دانش نظامی جدید و اشاعه آن و نیز تقویت توان جنگی و دفاعی کشور بود. پس از امیرکبیر این اقدام نوگرانه او به دست فراموشی شمرده شد.</p>
۳۹	<p>ارتش ایللیاتی دوره قاجار، مجهز به چه اسلحه‌هایی بود و تا چه حد کارایی داشت؟</p> <p>سؤالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم</p> <p>پاسخ: ۱ آقامحمدخان قاجار با استفاده از جنگاوران ایل خود و دیگر ایل‌ها قدرت را به دست گرفت. این ارتش مجهز به تیروکمان، گرز، شمشیر و تفنگ‌های فتیله‌ای بود و به ندرت از توپخانه استفاده می‌کرد و در جنگ با ارتش‌های اروپایی و به خصوص ارتش روسیه که حرفه‌ای، آموزش‌دیده و مجهز به سلاح‌های آتشین جدید بود، ناکارآمدی خود را نشان داد.</p>
۴۰	<p>در محاکم شرع در دوره قاجاریه، چه کسانی قضاوت می‌کردند و به چه اموری می‌رسیدند؟</p> <p>سؤالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم</p> <p>پاسخ: ۱ محاکم شرع دعاوی مدنی مثل دعوای خانواده‌ای، ملکی و ارث را حل و فصل می‌کردند. در این محاکم روحانیون قضاوت می‌کردند و هزینه‌های رسیدگی برعهده طرفین بود.</p>
۴۱	<p>در دوران قاجار پرسابقه‌ترین وزارت‌خانه، کدام بود و چگونه اداره می‌شد؟</p> <p>سؤالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم</p> <p>پاسخ: ۱ پرسابقه‌ترین، وزارت مالیه به ریاست مستوفی‌الممالک بود و مستوفیانی که نسل در نسل به شغل مستوفیگری اشتغال داشتند آن را اداره می‌کردند. مستوفیان مسئولیت محاسبه و گردآوری مالیات‌ها و نظارت بر املاک دیوانی و سلطنتی (خاصه) را برعهده داشتند.</p>
۴۲	<p>محاکم عُرف در دوره قاجار به چه تخلفاتی رسیدگی می‌کرد؟</p> <p>سؤالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم</p> <p>پاسخ: ۱ به تخلفات و جرائم سیاسی و امنیتی مانند شورش، سرقت، نزاع و عدم پرداخت مالیات رسیدگی می‌کردند. این محاکم را قضات و مأمورانی اداره می‌کردند که از مقام‌های حکومتی فرمان می‌بردند و حقوق می‌گرفتند.</p>

۴۳	<p>نظام اداری در اوایل عصر قاجار به چند اداره و یا وزارتخانه محدود می‌شد؟</p> <p>سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰-دوازدهم</p> <p>پاسخ: ۱ وزارتخانه قدیمی مالیه، جنگ، عدلیه، امور خارجه</p>
۴۴	<p>در دوران ناصرالدین‌شاه، چه وزارتخانه‌هایی به تشکیلات اداری افزوده شد و وظایف وزارتخانه چه بود؟</p> <p>سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰-دوازدهم</p> <p>پاسخ: ۱ داخله، تجارت، معارف و فواید عامه، پست و تلگراف. وزارتخانه‌ها اغلب مکان تجهیزات کارکنان حقوق‌بگیر، دوایر محلی و حتی بایگانی منظم نداشتند و دامنه فعالیتشان به ندرت از پایتخت فراتر می‌رفت. اداره آن‌ها اغلب به شکل موروثی در اختیار خانواده‌های سرشناس بود و گاه سمت‌های اداری را میان خود خرید و فروش می‌کردند.</p>
۴۵	<p>در دوران قاجار، حکومت ایالات و ولایات برعهده چه کسانی بود و چگونه اداره می‌شد؟</p> <p>سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰-دوازدهم</p> <p>پاسخ: ۱ والیان و حاکمان ایالات و ولایات شهرها و روستاها از میان خاندان‌های زمین‌دار، اعیان یا بزرگان محلی، سران ایلات و عشایر و شاهزادگان قاجاری برگزیده می‌شدند. اینها تا حدودی خودمختار بودند و بخش اعظم درآمد منطقه تحت فرمان خویش را برای خود برمی‌داشتند. والیان با زیردستان خود رفتاری مستبدانه داشتند.</p>
۴۶	<p>صدر اعظم در دوران حکومت قاجار چه وظایفی داشت؟</p> <p>سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰-دوازدهم</p> <p>پاسخ: ۱ بعد از شاه وزیر اعظم یا صدر اعظم قرار داشت. وی می‌توانست در تمام امور کشور اظهارنظر و مداخله کند، به حضور شاه برسد و برای وی نامه بنویسد و از موقعیت خود برای اصلاح امور کشور، رونق کسب و کار و رفاه مردم بهره ببرد. اما وزیران و صدراعظم‌ها در دوران قاجار امنیت جانی و مالی کافی نداشتند.</p>
۴۷	<p>چرا شاهان قاجار در عمل نمی‌توانستند به طور کامل قدرت استبدادی خود را به کار بندند؟</p> <p>سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰-دوازدهم</p> <p>پاسخ: ۱ زیرا از یک سو فاقد ابزارهای لازم، مانند نظام اداری کارآمد و ارتش ثابت و حرفه‌ای، برای اعمال قدرت مطلقه بودند و از سوی دیگر، نفوذ اجتماعی و دینی روحانیت و مراجع شیعه، قدرت سیاسی و نظامی ایلات و نفوذ و دخالت قدرت‌های استعمارگر دامنه قدرت و اختیار شاهان را تا حدودی محدود می‌کرد.</p>
۴۸	<p>نظام حکومتی ایران تا پیش از انقلاب مشروطه، چه ویژگی داشت و مقام و جایگاه شاه در این نظام چگونه بود؟</p> <p>سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰-دوازدهم</p> <p>پاسخ: ۱ نظام حکومتی ایران، پادشاهی مطلقه و استبدادی بود. در چنین نظامی شاه در رأس هرم قدرت قرار داشت و از اختیارات نامحدود برخوردار بود، عزل و نصب مقام‌های حکومتی و اعلام جنگ و صلح از جمله اختیارات اساسی او بود و شاه هر سه قوه قانون‌گذاری اجرایی و قضاوت را در اختیار خود داشت.</p>

۴۹	<p>ناصرالدین شاه نسبت به نوگرایی و اخذ تمدن از اروپا، چه دیدگاهی داشت و چه کسی او را ترغیب می کرد؟</p> <p>سوالات و مطالب تالیفی - سال تحصیلی ۱۴۰۱ - ۱۴۰۰ - دوازدهم</p> <p>پاسخ: ۱ ناصرالدین شاه شور و اشتیاق فراوانی به نوگرایی و اخذ تمدن اروپایی نشان می داد. او در دوران شاهی خود طی سه مسافرت خارجی از چند کشور اروپایی دیدن کرد و تحت تأثیر پیشرفت های علمی و صنعتی اروپاییان قرار گرفت. میرزا حسین خان سپهسالار، صدراعظم ناصرالدین شاه نقش مؤثری در تشویق شاه برای سفر به فرنگ، اخذ تمدن اروپایی و ترغیب وی به دادن امتیازهای فراوان به انگلیس و روس تزاری داشت.</p>
۵۰	<p>چرا اصلاحات عهد ناصرالدین شاه به تغییر سیاسی در ایران منجر نشد؟</p> <p>سوالات و مطالب تالیفی - سال تحصیلی ۱۴۰۱ - ۱۴۰۰ - دوازدهم</p> <p>پاسخ: ۱ ناصرالدین شاه اگرچه ضرورت نوگرایی و جبران عقب ماندگی کشور را درک کرده بود، از نتایج سیاسی آن که کاهش قدرت و اختیارات نامحدود شاه بود، به شدت وحشت داشت. او مدرسه دارالفنون را نماد ترقی قلمداد می کرد و علاقه فراوانی به انتشار کتاب و روزنامه داشت اما در عین حال، از نشر اندیشه سیاسی جدید و افکار مشروطه خواهی و جمهوری خواهی در ایران بیمناک بود. از این رو اصلاحات عهد او به تغییر اساسی منجر نشد.</p>
۵۱	<p>ناصرالدین شاه توسط چه کسی به قتل رسید؟</p> <p>سوالات و مطالب تالیفی - سال تحصیلی ۱۴۰۱ - ۱۴۰۰ - دوازدهم</p> <p>پاسخ: ۱ میرزا رضا کرمانی که از هواداران سیدجمال الدین اسدآبادی بود.</p>
۵۲	<p>پس از مرگ محمدشاه، چه کسی بر تخت سلطنت نشست؟ وزیر او چه کسی بود؟</p> <p>سوالات و مطالب تالیفی - سال تحصیلی ۱۴۰۱ - ۱۴۰۰ - دوازدهم</p> <p>پاسخ: ۱ ولیعهد او ناصرالدین میرزا - میرزا تقی خان فراهانی ملقب به امیرکبیر</p>
۵۳	<p>وزیر محمدشاه قاجار، چه کسی بود؟ چه اقداماتی در دوران وزارت خود انجام داد و چه کسی جانشین او شد؟</p> <p>سوالات و مطالب تالیفی - سال تحصیلی ۱۴۰۱ - ۱۴۰۰ - دوازدهم</p> <p>پاسخ: ۱ میرزا ابوالقاسم خان قائم مقام فراهانی، که با تدابیر خود و سرکوب مخالفان و مدعیان سلطنت، محمدمیرزا را به تخت پادشاهی نشاند. اگر چه تدابیر قائم مقام موجب سروسامان یافتن امور کشور شد، اما ایستادگی او مقابل انگلیس و تلاش برای کاستن دخالت محمدشاه و درباریان در امور کشور، موجب دسیسه مخالفان و بدبینی شاه شد و قائم مقام از مقام وزارت خلع و کشته شد و حاج میرزا آقاسی به جای او نشست.</p>
۵۴	<p>بعد از فتحعلی شاه چه کسی به سلطنت نشست؟ وزیر او چه کسی بود؟</p> <p>سوالات و مطالب تالیفی - سال تحصیلی ۱۴۰۱ - ۱۴۰۰ - دوازدهم</p> <p>پاسخ: ۱ محمدمیرزا فرزند عباس میرزا و نوه فتحعلی شاه - میرزا ابوالقاسم خان قائم مقام فراهانی</p>

۵۵	<p>آقامحمدخان بعد از تاجگذاری به کجاها لشکرکشی کرد و سرانجامش چه شد؟</p> <p>سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم</p> <p>پاسخ: ۱ به عزم برچیدن حکومت جانشینان نادرشاه و دستیابی به غنایم وی، راه خراسان را در پیش گرفت و سپس به منظور برقراری امنیت به منطقه قفقاز لشکرکشی کرد و در همین زمان به دست چند تن از همراهانش به قتل رسید.</p>
۵۶	<p>چرا در تاریخ از آقامحمدخان قاجار، به نکویی نام برده نمی‌شود؟</p> <p>سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم</p> <p>پاسخ: ۱ آقامحمدخان برای ایجاد یکپارچگی سیاسی و بازگرداندن حاکمیت دولت مرکزی به سرتاسر قلمرو ایران بسیار کوشید، ولی به سبب بی‌رحمی و کینه‌توزی‌اش در برخورد با مخالفان و رقیبان در تاریخ نام او به نکویی برده نمی‌شود.</p>
۵۷	<p>علل انتخاب شهر کوچک تهران به عنوان پایتخت توسط آقامحمدخان قاجار چه بود؟</p> <p>سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم</p> <p>پاسخ: ۱ نزدیک بودن به خاستگاه ایل قاجار در مازندران و استرآباد، موقعیت راهبردی و ارتباطی مناسب، وجود منابع آب کافی، آب و هوای مناسب، هم‌جواری با سکونتگاه ایلات افشار و ساوجبلاغ و خلج‌های ساوه و غرب ورامین که طرفدار آقامحمدخان بودند.</p>
۵۸	<p>تهران در اواخر دوره زندیه، چگونه ویژگی یک شهر را یافت؟</p> <p>سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم</p> <p>پاسخ: ۱ تهران به تدریج با مجهز شدن به بناهایی با کارکردهای سیاسی، نظامی، مذهبی و اقتصادی و داشتن جمعیت کافی، در اواخر دوره زندیه ویژگی یک شهر را یافت.</p>
۵۹	<p>آقامحمدخان برای رسیدن به حکومت، کدام نواحی را تصرف کرد و چگونه تاجگذاری کرد؟</p> <p>سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم</p> <p>پاسخ: ۱ او نواحی شمالی و مرکزی ایران را تصرف کرد و تهران را پایتخت خود قرار داد. با غلبه بر لطفعلی‌خان زند و سرکوب طغیان سرزمین گرجستان، در سال ۱۱۷۴ شمسی در تهران تاجگذاری کرد.</p>
۶۰	<p>آقامحمدخان که بود و چگونه آماده رویارویی با زندیان شد؟</p> <p>سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم</p> <p>پاسخ: ۱ آقامحمدخان پسر بزرگ محمدحسن‌خان قاجار بود که پس از کشته شدن پدرش به عنوان گروگان در شیراز، پایتخت کریم‌خان زند به سر می‌برد. پس از مرگ کریم‌خان، از شیراز به استرآباد (گرگان) رفت و با متحد کردن افراد ایل قاجار، آماده رویارویی با زندیان شد.</p>

سوالات و مطالب تالیفی-سال تحصیلی ۱۴۰۱_۱۴۰۰-دوازدهم

پاسخ: ۱

ایل قاجار از ایل‌های قزلباش بود که به شاه اسماعیل صفوی در تأسیس حکومت یاری رساندند. شاه عباس اول برای مقابله با حملات ازبکان، ایل قاجار را به مناطق شمال شرقی ایران کوچاند و در ناحیه استرآباد (دشت گرگان) اسکان داد. قاجاریان پس از سقوط صفویه برای مقابله با افغان‌های شورشی به تهماسب دوم پیوستند. سران ایل قاجار همواره در اندیشه به دست گرفتن قدرت کشمکش داشتند و دو تن از آنان (فتحعلی خان و پسرش محمدحسن خان) جان بر سر این هدف گذاشتند.

۱) گلستان

۲) آخال

۳) پاریس

۴) گلداسمیت

۲) شاه در رأس هرم قدرت قرار داشت و از اختیارات نامحدودی برخوردار بود - عزل و نصب مقامهای حکومتی و اعلام جنگ و صلح از اختیارات اساسی شاه بود - شاه هر سه قوه قانونگذاری، اجرایی و قضاوت را در انحصار خود داشت - شاه خود را مالک جان و مال ایرانیان میدانست و انتظار داشت که همگان، از صدراعظم تا مردم عادی فرمانش را بیچون و چرا اطاعت کنند. (ذکر ۲ مورد کافی است).

۳) الف) پاریس (درس ۳ ص ۴۲) ب) گلستان (درس ۳ ص ۴۲)

۴) شعار «اتحاد اسلام» (درس ۳ ص ۴۶)

۵) ناصرالدین شاه امتیاز تأسیس یک واحد نظامی حرفه‌ای با عنوان بریگاد قزاق را به روسیه واگذار کرد. (کلیدواژه: تشکیلات نظامی منظم و منسجم - فرماندهی افسران روسی - نیروی نگهبان شخص شاه و خاندان سلطنتی - دفع شورش‌ها و اعتراض‌های داخلی) (درس ۳ ص ۴۰)

۶) گزینه ۱ پاسخ صحیح است. (درس ۳ ص ۴۳-۴۲)

۷) به سبب مخالفت‌های داخلی و تردیدهای ناصرالدین شاه به نتیجه نرسید. (درس ۳ ص ۲۷)

۸) ۱) روسو (درس ۲ ص ۲۸) ۲) آقامحمدخان (درس ۳ ص ۴۱)

۹) فتحعلی شاه در حفظ یکپارچگی کشور و سامان دادن به اوضاع داخلی موفق بود، اما وی در مقابله با تهاجم نظامی و نفوذ سیاسی کشورهای اروپایی ناکام بود. (درس ۳ ص ۳۴)

۱۰) شماره ۱) با «د» معاهده پاریس (درس ۳ ص ۴۴)

شماره ۲) با «ج» معاهده ترکمانچای (درس ۳ ص ۴۳)

شماره ۳) با «الف» عهدنامه آخال (درس ۳ ص ۴۳)

۱۱) نتیجه‌ی آن گسترش نفوذ اقتصادی روس‌ها در ایران و تسلط آنان بر بازار نیمه‌ی شمالی کشور بود. (درس ۳ ص ۴۴)

۱۲) معاهده‌ی ترکمانچای (درس ۳ ص ۴۳)

۱۳) این ارتش بیش‌تر به عنوان نیروی نگهبان شخص شاه و خاندان سلطنت و یا دفع‌کننده شورش‌ها و اعتراض‌های داخلی عمل می‌کرد و در حفظ مرزها و مقابله با هجوم خارجی کارایی چندانی نداشت. (درس ۳ ص ۴۰)

۱۴) ۱- معاهده گلستان

۲- عهدنامه‌ی آخال

۳- معاهده پاریس (درس ۳ ص ۴۲)

۱۵) در محاکم عُرف به تخلفات و جرایم سیاسی و امنیتی مانند شورش، سرقت، نزاع و عدم پرداخت مالیات رسیدگی می‌شد، اما در محاکم شرع دعاوی مدنی مانند دعوای خانوادگی، ملکی و ارث حل و فصل می‌شد. برای محاکم عرف ذکر یک مورد همراه با یک مثال و برای محاکم شرع هم ذکر یک مورد به همراه مثال کفایت می‌کند. (درس ۳ ص ۴۰)

۱۶ تلاش می‌کرد با کشورهایمانند بلژیک، آمریکا، ایتالیا و اتریش ارتباط برقرار کند، اما به سبب سنگ‌اندازی روس‌ها و انگلیسی‌ها و بی‌ رغبتی این کشورها در این باره موفقیت چندانی به دست نیاورد.

۱۷ شعار «اتحاد اسلام»

۱۸ به سبب اختلافات مرزی، بدرفتاری عثمانیان با زائران ایرانی عتبات عالیات و مشکلات تجاری، تنش‌هایی میان دو کشور بروز کرد، اما با وساطت انگلیس و روسیه مذاکراتی میان ایران و عثمانی صورت گرفت و قراردادهای صلح «ارزنة الروم» اول و دوم میان آن‌ها بسته شد و به کشمکش‌ها پایان داد.

۱۹ هیئتی نظامی از فرانسه برای تعلیم و تجهیز سپاه ایران به ایران آمد و در مدت کوتاهی اقدامات مفیدی در این زمینه انجام شد. اتحاد سیاسی و نظامی ایران و فرانسه زیاد دوام نیاورد، زیرا ناپلئون اندکی بعد تمام تعهدات خود را در برابر ایران زیر پا گذاشت و با روسیه صلح کرد، هیئت فرانسوی را از ایران فراخواند و حکومت قاجار را در مقابل روس‌ها تنها گذاشت.

۲۰ فین‌کنشتاین

۲۱ ناپلئون امپراتور فرانسه که سیاست توسعه‌طلبانه در اروپا و جهان داشت با مانع بزرگی چون انگلستان روبه‌رو شد که به دلیل جزیره‌ای بودن و داشتن نیروی دریایی قدرتمند، توان رویارویی مستقیم با آن را نداشت و تصمیم گرفت رقیب خود را با هجوم به مستعمراتش از پای درآورد. از این رو نخست مصر را گرفت و سپس درصدد حمله به هندوستان برآمد و ایران مناسب‌ترین راه برای دستیابی به هندوستان بود.

۲۲ در ماجرای امتیاز توتون و تنباکو، ناصرالدین‌شاه در برابر دریافت مبلغی ناچیز و یک چهارم سود سالانه، انحصار خرید و فروش توتون و تنباکو در داخل و خارج ایران را به مدت پنجاه سال به یک انگلیسی به نام تالبوت واگذار شد. از این رو این قرارداد به قرارداد تالبوت مشهور شده است و به این عهدنامه رژی نیز می‌گویند.

۲۳ روس‌ها از منافع سرشار این قرارداد برای رقیبشان انگلستان ناراضی بودند و اعتراض کردند و خواستار لغو آن شدند. در داخل کشور نیز مخالفت‌های شدیدی با این امتیاز صورت گرفت و مجتهد بزرگ تهران، حاج ملاعلی کنی به شدت با آن مخالفت کرد و ناصرالدین‌شاه مجبور به لغو این قرارداد شد و رویت‌ر هم در نهایت موفق شد امتیاز بانک شاهنشاهی را به مدت شصت سال به دست آورد.

۲۴ امتیازهای رویت‌ر، بانک شاهنشاهی، توتون و تنباکو (رژی یا تالبوت)

۲۵ مناطقی از سیستان و بلوچستان را از ایران جدا و ضمیمهٔ خاک هندوستان کردند.

۲۶ معاهدات مُجمل و مُفصل

۲۷ از اواخر عهد فتح‌علی‌شاه، دولت انگلیس درصدد برآمد که با جدا کردن سرزمین‌های شرقی ایران، منطقه‌ای حائل و تحت نفوذ خود در مرزهای هندوستان به وجود آورد.

۲۸ معاهدهٔ پاریس

۲۹ سلطهٔ استعماری انگلستان بر هندوستان

۳۰ تأسیس بانک استقراضی، شیلات شمال، تأسیس نیروی قزاق

۳۱ مناطق وسیعی از سرزمین‌های ایرانی در شرق دریای کاسپی (خوارزم و ماوراءالنهر) را تسخیر کردند.

۳۲ در ابتدای جنگ نیروهای ایرانی به فرماندهی عباس میرزا به سرعت بسیاری از مناطق اشغالی را آزاد کردند، اما روسیه با تمام قوا و تجهیزات نظامی خود وارد عرصه کارزار شد و در شرایطی که انگلستان برخلاف تعهداتش از کمک مالی و نظامی به ایران خودداری می‌کرد، سپاه ایران را شکست داد و حکومت قاجار را وادار به پذیرش «معاهده ترکمنچای» کرد.

۳۳ یکی مشخص نبودن خطوط مرزی در عهدنامه گلستان و ادعاهای ارضی جدید روس‌ها و دیگری فریاد کمک‌خواهی مردم مسلمان شهرها و روستاهایی بود که به واسطه معاهده گلستان تحت سلطه و ستم روس‌ها قرار گرفته بودند. یا صدور فتوای جهاد برخی از علما، عده زیادی از ایرانیان آماده جهاد شدند و حکومت قاجار را به اقدام نظامی برای آزادی سرزمین‌های ایران ترغیب کردند.

۳۴ دور اول جنگ‌های روس و ایران، با هجوم نظامی روس آغاز شد، در طی ۱۰ سال جنگ، سپاهیان ایران به فرماندهی عباس میرزا، رشادت چشمگیری از خود نشان دادند و در مواردی، روس‌ها را شکست دادند. این دور از جنگ‌ها سرانجام به سبب عدم توازن قدرت نظامی و اقتصادی دو کشور، ضعف سیاسی حکومت قاجار و پیمان‌شکنی فرانسه و انگلیس به پیروزی روسیه و انعقاد «معاهده گلستان» انجامید.

۳۵ نیروی بریگاد قزاق، تشکیلات منسجم و منظمی بود که تا اواخر حکومت قاجار، تحت فرماندهی افسران روسی فعالیت می‌کرد. نفرات آن کمتر از ۱۰ هزار نفر بود و بیشتر به عنوان نیروی نگهبان شخصی شاه و خاندان سلطنت و دفع‌کننده شورش‌های داخلی عمل می‌کرد و در حفظ مرزها و مقابله با هجوم خارجی کارایی چندانی نداشت.

۳۶ در زمان حکومت فتح‌علی‌شاه قاجار و پس از آنکه حاکم گرجستان خود را تحت حمایت دولت روسیه قرار داد، روس‌ها به منطقه قفقاز لشکرکشی کردند و گرجستان را تصرف نمودند. این اقدام سرآغاز جنگ‌های ایران و روسیه شد.

۳۷ عباس میرزا فرمانده جنگ‌های ایران و روس، درصدد برآمد با استفاده از دانش و تجارب کارشناسان نظامی فرانسه و انگلیس، ارتش ایران را تجدید سازمان و مجهز به سلاح‌های مدرن کند، اما تلاش‌های او به دلیل پیمان‌شکنی دولت فرانسه، بدعهدی دولت انگلیس و موانع و مشکلات داخلی بی‌نتیجه ماند.

۳۸ یکی از مقاصد او از تأسیس مدرسه دارالفنون، آموختن دانش نظامی جدید و اشاعه آن و نیز تقویت توان جنگی و دفاعی کشور بود. پس از امیرکبیر این اقدام نوگرانه او به دست فراموشی شمرده شد.

۳۹ آقامحمدخان قاجار با استفاده از جنگاوران ایل خود و دیگر ایل‌ها قدرت را به دست گرفت. این ارتش مجهز به تیروکمان، گرز، شمشیر و تفنگ‌های فتیه‌ای بود و به ندرت از توپخانه استفاده می‌کرد و در جنگ با ارتش‌های اروپایی و به خصوص ارتش روسیه که حرفه‌ای، آموزش‌دیده و مجهز به سلاح‌های آتشین جدید بود، ناکارآمدی خود را نشان داد.

۴۰ محاکم شرع دعاوی مدنی مثل دعوای خانوادگی، ملکی و ارث را حل و فصل می‌کردند. در این محاکم روحانیون قضاوت می‌کردند و هزینه‌های رسیدگی برعهده طرفین بود.

پرسابقه‌ترین، وزارت مالیه به ریاست مستوفی‌الممالک بود و مستوفیانی که نسل در نسل به شغل مستوفیگری اشتغال داشتند آن را اداره می‌کردند. مستوفیان مسئولیت محاسبه و گردآوری مالیات‌ها و نظارت بر املاک دیوانی و سلطنتی (خاصه) را برعهده داشتند.

به تخلفات و جرائم سیاسی و امنیتی مانند شورش، سرقت، نزاع و عدم پرداخت مالیات رسیدگی می‌کردند. این محاکم را قضات و مأمورانی اداره می‌کردند که از مقام‌های حکومتی فرمان می‌بردند و حقوق می‌گرفتند.

وزارت‌خانه قدیمی مالیه، جنگ، عدلیه، امور خارجه

داخله، تجارت، معارف و فواید عامه، پست و تلگراف. وزارت‌خانه‌ها اغلب مکان تجهیزات کارکنان حقوق‌بگیر، دواير محلی و حتی بایگانی منظم نداشتند و دامنه فعالیتشان به ندرت از پایتخت فراتر می‌رفت. اداره آن‌ها اغلب به شکل موروثی در اختیار خانواده‌های سرشناس بود و گاه سمت‌های اداری را میان خود خرید و فروش می‌کردند.

والیان و حاکمان ایالات و ولایات شهرها و روستاها از میان خاندان‌های زمین‌دار، اعیان یا بزرگان محلی، سران ایلات و عشایر و شاهزادگان قاجاری برگزیده می‌شدند. اینها تا حدودی خودمختار بودند و بخش اعظم درآمد منطقه تحت فرمان خویش را برای خود برمی‌داشتند. والیان با زیردستان خود رفتاری مستبدانه داشتند.

بعد از شاه وزیر اعظم یا صدر اعظم قرار داشت. وی می‌توانست در تمام امور کشور اظهارنظر و مداخله کند، به حضور شاه برسد و برای وی نامه بنویسد و از موقعیت خود برای اصلاح امور کشور، رونق کسب و کار و رفاه مردم بهره ببرد. اما وزیران و صدراعظم‌ها در دوران قاجار امنیت جانی و مالی کافی نداشتند.

زیرا از یک سو فاقد ابزارهای لازم، مانند نظام اداری کارآمد و ارتش ثابت و حرفه‌ای، برای اعمال قدرت مطلقه بودند و از سوی دیگر، نفوذ اجتماعی و دینی روحانیت و مراجع شیعه، قدرت سیاسی و نظامی ایلات و نفوذ و دخالت قدرت‌های استعمارگر دامنه قدرت و اختیار شاهان را تا حدودی محدود می‌کرد.

نظام حکومتی ایران، پادشاهی مطلقه و استبدادی بود. در چنین نظامی شاه در رأس هرم قدرت قرار داشت و از اختیارات نامحدود برخوردار بود، عزل و نصب مقام‌های حکومتی و اعلام جنگ و صلح از جمله اختیارات اساسی او بود و شاه هر سه قوه قانون‌گذاری اجرایی و قضاوت را در اختیار خود داشت.

ناصرالدین‌شاه شور و اشتیاق فراوانی به نوگرایی و اخذ تمدن اروپایی نشان می‌داد. او در دوران شاهی خود طی سه مسافرت خارجی از چند کشور اروپایی دیدن کرد و تحت تأثیر پیشرفت‌های علمی و صنعتی اروپاییان قرار گرفت. میرزا حسین‌خان سپهسالار، صدراعظم ناصرالدین‌شاه نقش مؤثری در تشویق شاه برای سفر به فرنگ، اخذ تمدن اروپایی و ترغیب وی به دادن امتیازهای فراوان به انگلیس و روس تزاری داشت.

ناصرالدین‌شاه اگرچه ضرورت نوگرایی و جبران عقب‌ماندگی کشور را درک کرده بود، از نتایج سیاسی آن که کاهش قدرت و اختیارات نامحدود شاه بود، به شدت وحشت داشت. او مدرسه دارالفنون را نماد ترقی قلمداد می‌کرد و علاقه فراوانی به انتشار کتاب و روزنامه داشت اما در عین حال، از نشر اندیشه سیاسی جدید و افکار مشروطه‌خواهی و جمهوری‌خواهی در ایران بیمناک بود. از این رو اصلاحات عهد او به تغییر اساسی منجر نشد.

میرزا رضا کرمانی که از هواداران سیدجمال‌الدین اسدآبادی بود.

ولیعهد او ناصرالدین میرزا - میرزا تقی‌خان فراهانی ملقب به امیرکبیر

میرزا ابوالقاسم خان قائم مقام فراهانی، که با تدابیر خود و سرکوب مخالفان و مدعیان سلطنت، محمد میرزا را به تخت پادشاهی نشاند. اگر چه تدابیر قائم مقام موجب سروسامان یافتن امور کشور شد، اما ایستادگی او مقابل انگلیس و تلاش برای کاستن دخالت محمد شاه و درباریان در امور کشور، موجب دسیسه مخالفان و بدبینی شاه شد و قائم مقام از مقام وزارت خلع و کشته شد و حاج میرزا آقاسی به جای او نشست.

محمد میرزا فرزند عباس میرزا و نوه فتحعلی شاه - میرزا ابوالقاسم خان قائم مقام فراهانی

به عزم برچیدن حکومت جانشینان نادرشاه و دستیابی به غنایم وی، راه خراسان را در پیش گرفت و سپس به منظور برقراری امنیت به منطقه قفقاز لشکرکشی کرد و در همین زمان به دست چند تن از همراهانش به قتل رسید.

آقامحمدخان برای ایجاد یکپارچگی سیاسی و بازگرداندن حاکمیت دولت مرکزی به سرتاسر قلمرو ایران بسیار کوشید، ولی به سبب بی‌رحمی و کینه‌توزی‌اش در برخورد با مخالفان و رقیبان در تاریخ نام او به نکویی برده نمی‌شود.

نزدیک بودن به خاستگاه ایل قاجار در مازندران و استرآباد، موقعیت راهبردی و ارتباطی مناسب، وجود منابع آب کافی، آب و هوای مناسب، هم‌جواری با سکونتگاه ایلات افشار و ساوجبلاغ و خلج‌های ساوه و غرب ورامین که طرفدار آقامحمدخان بودند.

تهران به تدریج با مجهز شدن به بناهایی با کارکردهای سیاسی، نظامی، مذهبی و اقتصادی و داشتن جمعیت کافی، در اواخر دوره زندیه ویژگی یک شهر را یافت.

او نواحی شمالی و مرکزی ایران را تصرف کرد و تهران را پایتخت خود قرار داد. با غلبه بر لطفعلی خان زند و سرکوب طغیان سرزمین گرجستان، در سال ۱۱۷۴ شمسی در تهران تاجگذاری کرد.

آقامحمدخان پسر بزرگ محمدحسن خان قاجار بود که پس از کشته شدن پدرش به عنوان گروگان در شیراز، پایتخت کریم خان زند به سر می‌برد. پس از مرگ کریم خان، از شیراز به استرآباد (گرگان) رفت و با متحد کردن افراد ایل قاجار، آماده رویارویی با زیدیان شد.

ایل قاجار از ایل‌های قزلباش بود که به شاه اسماعیل صفوی در تأسیس حکومت یاری رساندند. شاه عباس اول برای مقابله با حملات ازبکان، ایل قاجار را به مناطق شمال شرقی ایران کوچاند و در ناحیه استرآباد (دشت گرگان) اسکان داد. قاجاریان پس از سقوط صفویه برای مقابله با افغان‌های شورشی به تهماسب دوم پیوستند. سران ایل قاجار همواره در اندیشه به دست گرفتن قدرت کشمکش داشتند و دو تن از آنان (فتحعلی خان و پسرش محمدحسن خان) جان بر سر این هدف گذاشتند.

